

Plágan og Barrington

Stefán Sigurkarlsson

læknir

sigurkarlsson@gmail.com

„Ah, ég skil!“ sagði Rambert. „Þér munið brátt vísa til hagsmuna almennings.

En hvað eru almannahagsmunir nema summa einkahags hvers okkar?“

Plágan er skáldsaga eftir Albert Camus frá árinu 1947. Sögusvið bókarinnar er alsírsk strandborgin Óran sem sett er í sóttkví vegna faraldurs svartadauða. Íbúar Óran lifa öruggu og vanaföstu lífi, þeir hafa gleymt hversu hverfult lífið getur verið. Þegar farsóttin brýst út bregðast flestir við með afneitun, breytingar á venjum þeirra og eyðilegging fyrirætlana eru í senn fáránlegar og óhugsandi. Aðkomu- maðurinn Rambert leitar allra leiða til að sleppa frá Óran, hann á unnustu í París sem hann saknar. Læknirinn Rieux kom sóttkvínni á. Rieux vinnur sleitulaust gegn plágunni og brottför hvarflar ekki að honum, þó kona hans sé einnig fjarri. Tilvitnunin er úr samtali milli þessara tveggja, Rambert biður um aðstoð við að sleppa frá borginni. Að sumu leyti er Rambert fulltrúi einstaklingshyggju, en hinn ósérhlífni Rieux fulltrúi hóphyggju, hann fórnar eigin hag til að líkna meðborgurum sínum.

Plágan ber sterk merki heimspeki höfundar, Camus aðhylltist absúrdisma, í því felst meðal annars að besta leiðin til að sætta sig við hverfuleika og tilgangsleysi tilverunnar væri að læra að elska fáránleika heimsins. Íbúum Óran er í sögunni svipt úr örygginu og vanafestunni í heimbrjálsemi og fáránleika.

Þó COVID sé ekki jafn skæð og svartidaudi Camusar skortir ekki hliðstæður. Við á Vesturlöndum höfum lifað mestu friðar- og allsnægtatíma sem um getur í heimssögunni. Skerðingar á frelsi fólks, ferðabönn, eyðilegging á rútínum og fram- tíðaráformum eru fyrirferðarmiklar bæði nú og í *Plágunni*. Margir eiga erfitt með að skilja og fóta sig í heimi sem hefði virkað fáránlegur hefði honum verið lýst í fyrri.

Viðbrögð fólks eru keimlík, sumir hallast að afneitun, telja núverandi faraldur eingöngu smápest eða tilbúið samsæri. Einhverjir ofmeta áhættuna, einangra sig og örvænta. Frjálshyggjumönnum sviða aukin valdboð og frelsisskerðingar. Aðrir eru tilbúnir að umbera skert lífsgæði gegn því að hagsmunum heildarinnar sé þjónað. Fyrir móður táninga vegur hagur barnanna yfirleitt þyngst, iðjuleysi og óyndi þeirra við að vera kippt úr bæði skóla og félagslífi er of þung fórn að hennar mati. Barnlaus en roskinn einstaklingur með undirliggjandi sjúkdóma gæti haft annað gildismat; hann óttast um eigið líf. Hann er einangraður frá öðrum til að forðast smit sem kom með ferðamönnum, hvers vegna ættu hagsmunir ferðaþjónustu að vega þyngra en heilsa hans og líf?

Í Great Barrington-yfirlýsingunni er samfélagslegur kostnaður aðgerða gegn COVID talinn meiri en gagnsemin, að henni standa margir virtir vísindamenn. Í yfirlýsingunni eru tíunduð skaðleg áhrif á lýðheilsu, meðal annars skert lækniþjónusta og hreyfing, sem eru vissulega rök gegn langvarandi aðgerðum. Að baki Great Barrington eru töluverð markaðs- sjónarmið og aðilar með sannfæringu um helgi einstaklingsfrelsisins. Frekari staðhæfingar má finna í þeim ranni; sóttvarnaaðgerðir fara illa með efnahagslífið. Þetta hefur óbein áhrif á lýðheilsu, minni skatttekjur geta þýtt að minna er aflögu fyrir dýr lyf eða aðgerðir. Allt hefur þetta mismunandi áhrif á ólíka einstaklinga, táningum stafar lítil hætta af faraldrinum en aðgerðirnar geta skert hag þeirra töluvert.

„... að hindra útbreiðslu COVID-19 veirunnar er vísindalegt viðfangsefni, ekki pólitískt.“

– Helgi Hrafn Gunnarsson, þingmaður

Í umræðu um faraldurinn hefur ítrekað verið vísað til sérfræðiþekkingar, þeim einum sem hafi rétta vísindalega menntun sé treystandi til að gefa álit á sóttvörnum. Þetta er rangt. Vísindi eru tæki til að skilja og hafa áhrif á veruleikann, en þau svara ekki hvort vegi þyngra, áhætta aldraðs einstaklings á fjörtjóni eða missir þúsund menntaskólanema á námi og félagslífi, ekki frekar en þau svara því hvað fjármagnstekjuskattur eigi að vera hár eða mæðraorlof langt. Hagfræði getur veitt einhver svör um hagkvæmni aðgerða, en slíkar spár eru verulegum vafa undir- orpnar. Enn veit enginn hvort hægt verði að gera bóluefni sem gefst vel, og á sama hátt er ekki vitað hvort opið samfélag muni leiða af sér hjarðónæmi. Veiran getur veikst eða eflst, háð dyntum forsjónarinnar í bland við lögmál þróunarkenningarinnar.

Sóttvarnalæknir hefur haft á orði að lækningin skuli ekki vera verri en sjúkdómurinn, en þjóðfélagið er eftirminnilega ekki einstaklingur. Allar megin- ákvarðanir um sóttvarnir eru pólitískar þó framkvæmdin styðjist við vísindi. Ég tel rangt að gefa í skyn að ákvarðanir séu vísindalegar, og eins að sjónarmið ómenntaðra séu lítills virði. Ég tel að rétt nálgun í orðræðu sé svipuð og í lækni- starfinu, að útskýra kosti og galla, en eftirláta sjúklingnum að velja leið. Þrátt fyrir viturlega fyrirvara sóttvarnalækni virðist almenn- ingur ekki alltaf sjá að raunveruleg ábyrgð er hjá ríkisstjórn. Þessu kann að vera öfugt farið á Nýja-Sjálandi þar sem verkamannaflokkurinn fékk nýverið hreinan meirihluta á þingi, þökk sé hve vel hefur tekist að halda faraldrinum burtu frá eyríkinu.